

Zihinsel Engelli Çocukların Okul Öncesi Dönemdeki Sosyal Gelişimlerinde Oyun Etkinliklerinin Önemi

The Importance of Play Activities for Social Development of Preschool Children with Intellectual Disability

Hatice YALÇIN^a

^aÇocuk Gelişimi Programı,
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Karaman

Geliş Tarihi/Received: 07.12.2011
Kabul Tarihi/Accepted: 04.09.2012

Yazışma Adresi/Correspondence:
Hatice YALÇIN
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Çocuk Gelişimi Programı, Karaman,
TÜRKİYE/TURKEY
haticeyalcin@kmu.edu.tr

ÖZET Amaç: Araştırmamızın amacı, oyun etkinliklerinin, okul öncesi dönemde eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşme durumlarını, ne düzeyde etkilediğini belirlemektir. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırma ön test-son test kontrol gruplu deneme modelinde desenlenmiştir. Araştırma grubunu, Karaman'da özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında eğitim gören 4-6 yaş grubundaki eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar ile anneleri oluşturmuştur. Araştırma grubu, uygulama ve kontrol grubu olarak ayrılmış, uygulama grubu ile sosyal gelişimi artırmaya yönelik oyun etkinlikleri, haftada iki gün 40'ar dakika uygulanmış; sekiz hafta boyunca sürdürülmüştür. İş birliği, yardımlaşma, başkalarını dikkate alma, çevresindekiler hakkında bilgi sahibi olma, grup oyunlarında etkileşimde bulunma, grup faaliyetlerinde liderlik, faal üyelik, paylaşımcılık, sosyal olgunluk konularında oyunlar oynanmıştır. Çocuğun sosyalleşme durumunu ebeveynin değerlendirmesini içeren veri toplama aracı, oyunla eğitim programının öncesinde ve sonrasında annelere uygulanmıştır. **Bulgular:** Grupların ön test ve son test puanlarından elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirmesinde, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testine (t testi) başvurulmuş değerler tablolarla ifade edilmiştir. Sosyalleşmenin alt maddelerinden; "iş birliği" alanında, uygulama grubunun ortalaması $1\pm 0,76$, kontrol grubunun ise $1,25\pm 0,71$ olarak bulunmuştur. Program öncesinde iş birliği alanında gruplar benzerlik göstermektedirler ($t=0,683$, $p>0,05$). Son test karşılaştırması sonucunda sosyalleşme düzeyleri bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır ($t=2,370$, $p<0,05$). **Sonuç:** Yapılandırılmış oyun etkinliklerinin, engelli çocukların sosyal gelişimini arttırdığı ve anne babalarının tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, okul öncesi; sosyal uyum

ABSTRACT Objective: The aim of this research was to determine the role of game activities on socialization levels of educable preschool children with intellectual disabilities. **Material and Methods:** The research has been designed as the model of pretest and posttest control group of testing. The research group was chosen among the mother of 4-6 year old educable mentally retarded children who have been educated in the private institutions of rehabilitation in Karaman. The research group has been splitted into implementation and control groups. The game activities for social integration have been realized by the implementation group for 40 minutes twice a week which have lasted for eight weeks. The games played were based on cooperation, collaboration, considering the others, getting accustomed to the people around, integration in group games, leadership in group activities, active membership, sharing and social maturity. The input means, consisting of the evaluation for the parents to check their kids' socialization state, has been implemented to the mothers before and after the games. **Results:** When evaluating the outputs statistically obtained from the pretests and post tests points, it was shown in tables by means applying to significance test (t test) between the two averages. In the field of "cooperation", one of the sub-items of socialization, the average scores of application group and control group were $1\pm 0,76$ and $1,25\pm 0,71$ respectively. Before the application of the program, the groups show similarity in cooperation ($t=0,683$, $p>0,05$). As a result of post-test comparison of socialization there is a significant difference between the two groups ($t=2,370$, $p<0,05$). **Conclusion:** It was found out that planned game activities increase the social growth of the disabled children as well as effect their parents' behaviors positively.

Key Words: Child, preschool; social adjustment

Türkiye Klinikleri J Pediatr 2012;21(3):146-54

Okul öncesi eğitim, doğumdan ilkokulun başlangıcına kadar olan çocukluk yıllarını içine alan ve bu yaş çocukların zihinsel özelliklerine ve gelişim düzeylerine uygun, zengin uyarıcı çevre olanakları

sağlayan, onların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır.¹

Engelli bireyler, yaşamlarının her döneminde normal bireylerle etkileşim içinde olabilir ve sosyal ilişkiler kurabilirler.² Engelli çocukların, normal gelişim gösteren akranlarından daha çok okul öncesi eğitim fırsatına gereksinimleri vardır.³ Sosyal etkileşim eğitimine ne kadar erken dönemde başlanırsa, alınacak sonuç, ileriki yaşlarda başlanılan eğitimden alınacak sonuçlara oranla daha iyi olmaktadır. Çocuğun, akranlarıyla bir arada olması, sosyal gelişiminin yanında diğer alanlarda da birçok beceri kazanmasına, normal çocukları gözlemesine ve onları model almasına yardımcı olmaktadır.^{4,5}

Okul öncesi dönemde çocukların bazı temel gereksinimleri bulunmaktadır. Bunları iyi bakım, beslenme, sevgi, güven, hareket, yaratıcılığı destekleyici ve estetik duygusunu geliştirici ortam, kendini tanıma, kanıtlama, özgürlük, diğer çocuklarla birlikte olma ve oyun olarak sıralayabiliriz.^{6,7}

Engelli çocuklarda oyun, çocuğun dikkatinin artmasını, el-göz koordinasyonunu sağlar. Çocuğun biriken enerjisini boşaltmasına yardımcı olur, kavramları öğrenmesinde kolaylık sağlar. Çocuk öz bakım becerilerini daha kolay öğrenir, öz güveni artar, sorun çözme becerisi gelişir. El kas becerileri gelişir, kurallara uymayı öğrenir, oyunlar sayesinde sorumluluk almayı öğrenir. Dil gelişimine katkıda bulunur, paylaşmayı öğrenir, iletişimi artar, öğrendiklerini pekiştirir. Oyun sayesinde iç dünyasını yansıtır. Eğitime yeni başlayan engelli çocuğun kaygıları oyunla ortadan kaldırılabilir.⁸⁻¹⁰

Montessori eğitim sisteminde de zihinsel engelli çocukların gelişiminde oyunun yararlı olabilmesi için öncelikle çevrenin zenginleştirilebilmesi ve çocuğun engeline uygun olarak düzenlenmesi gerekir.^{5,11-23} Burada amaç, farklı gelişen çocukların oyuna başlayabilmelerini, oyunu sürdürebilmelerini ve tekrar oynama isteği duymalarını sağlayacak bir ortam hazırlayabilmektir.^{5,12,13,23}

Araştırmamızın amacı, oyun etkinliklerinin, eğitilebilir zihinsel engelli çocukların okul öncesi dönemde sosyalleşme düzeylerine etkili olup ol-

madığını, etkili ise bu etkinin sosyalleşmenin hangi boyutlarında gerçekleştiğini belirlemektir. Aynı zamanda, engellilik türüne göre seçilen örnek etkinlikler incelenerek araştırma kapsamına alınan engelli çocukların anne-babalarına, uygun etkinliği seçebilme, yaratıcılıklarını kullanarak oyunlar hazırlayabilme ve uygulayabilme bilgi ve becerilerinin kazandırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Okul öncesi dönemdeki zihinsel engelli çocukların sosyal gelişiminin artırılmasında oyun etkinlikleri düzenlemek için, öncelikle özel eğitimde oyun etkinlikleri araştırılmış, özel eğitim veren kurumlar ziyaret edilmiş, öğrenilen oyunlardan biri kurumun yetkililerinden izin alınıp çocuklarla birlikte oynanmıştır. Özel eğitimde engellilik durumuna göre oyun etkinlikleri seçilmiş etkinlikler, literatür ışığında hazırlanmış ve annelerin oyunları engelli çocuklarına uygulayabilme becerilerinin geliştirilebilmesi için uzmanlardan destek alınmıştır.^{5,21} Kurumda oyun için gösterilen alanın dar olması, sınıf ortasında bulunan sütunun oyunların rahat yapılmasını engellemesi, çocukların yemek saatinden hemen sonra oyun oynamalarının uygun olmaması, üst solunum yolu enfeksiyonu geçiren çocukların oyun ortamını olumsuz engellemesi gibi yetersizlikler ve engeller belirlenmiştir. Ön uygulamanın ardından sorunlar giderilip araştırma uygulanmıştır.

Araştırma, ön test-son test kontrol gruplu deneysel modelinde hazırlanmıştır. Araştırmada iki bölümden oluşan veri toplama aracı kullanılmıştır. İlk bölümde araştırmacı tarafından hazırlanan “çocukların sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik” 11 sorudan oluşan anket uygulanmıştır.^{14-17,22} İkinci bölümde, grupların sosyalleşme düzeylerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak “American Association on Mental Deficiency (AAMD), Adaptive Behavior Scale-Uyumsal Davranış Skalası’nın gelişimsel özellikler alt başlıklarından biri olan “sosyalleşme” alanındaki maddeler kullanılmıştır. AAMD uyumsal davranış ölçeği, çocuk ve erişkinlerde günlük yaşam aktivitelerindeki bağımsızlık durumunu ve sosyal davranışları değerlendiren, ölçünlü (standart) bir veri

toplama aracıdır.^{10,18} Ölçek, zihinsel engelli bireylerin tanınmasında yaygın olarak kullanıldığı kadar, eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde ve eğitim programlarının değerlendirilmesinde de önemli kolaylıklar sağlamaktadır.

Uyumsal davranış ölçeğinin Türkçe çevirisi ve ölçünlü kılınması Epir tarafından 1974 yılında yapılmıştır.^{18,19} Sosyalleşme alt başlığındaki maddeler; iş birliği, yardımlaşma, başkalarını dikkate alma, ailesi, yakın çevresi, arkadaşları ve uzak tanıdıkları hakkında bilgi sahibi olma, grup oyunlarında veya faaliyetlerinde başkalarıyla etkileşimde bulunma, grup faaliyetlerine katılmadaki liderlik, etkin üyelik ve basit üyelik özellikleri, paylaşımcılık özellikleri ile sosyal olgunluk özelliklerini belirlemeye yöneliktir.

Araştırmanın örneklemini, Karaman il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumda eğitim gören 4-6 yaş grubundaki 14 eğitilebilir zihinsel engelli çocuk oluşturmuştur. Araştırma kapsamında anne-babalara aydınlatılmış onam formu tanıtılarak, araştırmaya katılma izni alınmıştır. Rastgele örneklem belirleme yöntemine göre olgular ikiye ayrılarak ilki uygulama (n=7), diğeri kontrol (n=7) grupları olarak tanımlanmışlardır.

Araştırma kapsamına alınan çocukların eğitici ile tanışmaları amacıyla önce bir tanışma oyunu oynanmıştır. Daha sonra uygulama grubuna haftada iki gün, 40'ar dakika oyun programı uygulanmıştır. Program, çocuk gelişimi ve özel eğitim alanında uzman üç ayrı akademisyenin görüşleri ve onayları doğrultusunda şekillenmiştir. Tanışma oyununun ardından program, sekiz hafta boyunca sürdürülmüştür. Kontrol grubuna sosyal gelişimi artırmayı hedefleyen oyun etkinliği uygulanmamıştır.

“Sosyalleşme” alanında anne-babaların değerlendirmelerini içeren veri toplama aracı, sekiz haftalık programın öncesinde ve sonrasında annelerine uygulanmıştır. Grupların ön test ve son test puanlarından elde edilen verinin istatistiksel değerlendirilmesinde, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testine (t testi) başvurularak değerler tablolarla ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında zihinsel engelli çocukların sosyal gelişimlerinin artırılmasında oyun et-

kinlikleri düzenlemek için bazı beceriler hedeflenmiş, oyunlar, bu hedeflerin sıralamasına göre belirlenmiştir.^{5,15,20} Bu beceriler sırasıyla;

1. Çocukların çevrelerini gözlemleyebilme becerisini arttırmak.

2. Çocukların iyi bir dinleyici olmalarını sağlamak; dinlemenin iyi bir arkadaş olmak için gerekli bir beceri olduğunu öğretmek.

3. Çocuklara, yüz ifadesine, ses tonuna ve duruşa bakarak duyguları anlayabileceklerini; duygularını, aynı biçimlerde anlatabileceklerini, karşısındaki bireyin duygusunu anlamının önemini öğretmek.

4. Çocuklara, dikkat etmenin, bir oyuna ya da etkinliğe katılmanın uygun yollarını bulmayı öğretmek.

5. Çocuklara, bir grubun oyununa katılmadığımız ya da grubun dikkatini çekemediğimiz durumlarda ne yapmamız gerektiğini öğretmek.

6. Çocuklara, kızgınlık ve alay edilme ile başa çıkabilme becerilerini öğretmek.

7. Çocukların dil gelişimini geliştirmek amacıyla, kelime dağarcıklarını geliştirmek; konuşulanları anlamalarını sağlamak.

8. Çocuklara, arkadaşlarına yardım etmenin, onlara cesaret verici sözler söylemenin, sıra beklemenin arkadaşlıkları güçlendirecek davranışlar olduğunu, bunun insanı memnun ettiğini öğretmek.

Tanışma oyunu: Çocuklar, araştırmacı ile birlikte çocuklar bir daire oluşturup şu sözleri söyleyerek tanışma oyununu gerçekleştirmişlerdir. “Orman daki minik kuş Can’a konmuş, Can’daki minik kuş Melih’e konmuş, Melih’deki minik kuş Ahsen’e konmuş, Ahsen’deki minik kuş Hatice öğretmene konmuş, Hatice öğretmendeki minik kuş ormana uçmuş, ormandaki minik kuş yatmış uyumuş...” Çocukların başlarına el ile konma şekli yapılarak her çocuk gezilmiştir. Bir diğer tanışma oyununda eğitici çocuklara müzik eşliğinde dans edebilecekleri bir ortam sunmuş, müzik durduğunda birbirine en yakın iki çocuğun adlarını söylemeleri beklenmiştir. Çalışma “çocuğun adı”, “adı ve en sevdiği yemek”, “adı ve en sevdiği hayvan” gibi konularda çeşitlendirilerek sürdürülmüştür. Daha sonra, sıra ile her bir çocuk ortaya gelip diğer

çocuklar onunla ilgili bilgileri hatırlayıp söylemeye çalışmışlardır.

Tanışma oyununun ardından sosyal gelişimi sağlamaya yönelik oyunlar haftada iki gün 40 dakikalık oturumlar şeklinde oynanmıştır. Yapılandırılmış oyunlar aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir:

1. Oyun: Çocukların buldukları çevreye bir dakika boyunca bakmaları istenmiştir. Sonra gözlerini kapatmaları istenip, buldukları ortamla ilgili sorular sorulmuştur. “*Ali'nin yanında kim oturuyor? Kimin gözlüğü var? Sınıfta kaç pencere var?*” Oyunun sonunda insanların tıpkı bu oyunda olduğu gibi çevrelerine dikkatle bakarak insanlar, nesnelere ve olaylar hakkında birçok özelliğin farkına varabilecekleri belirtilmiştir. Ardından çocuklara “nesi var” oyununun oynanacağı söylenmiştir. Çocuklardan birine odada bulunan bir nesneyi ya da gruptan bir kişiyi aklında tutması, diğerlerinden buldukları çevreye bir dakika boyunca bakmaları ve sonra gözlerini kapatmaları istenmiştir. Çocuk tuttuğu şey hakkında diğer üyelere küçük bir ipucu vermiş ve diğer üyeler gözleri kapalı iken “*nesi var?*” diye sorarak onun ne tuttuğunu bulmaya çalışmışlardır. Her çocuk aklından bir nesne tutana kadar oyun sürdürülmüştür.

2. Oyun: İyi bir dinleyici olmanın hem iyi bir öğrenci hem de iyi bir arkadaş olmak için gerekli bir beceri olduğu çocuklara söylenmiş; çocukların birini dinlerken konuşan bireyin yüzüne ve gözlerine bakmaları, birini dinlerken başlarını sallayarak “evet” diyerek dinlediklerini göstermeleri, konuşan birey sözünü bitirdikten sonra konuşmaya başlamaları sağlanmıştır. Yüz ifadesinin ve beden duruşunun önemi vurgulanmıştır. Dikkatli dinleme ve dikkatsiz dinlemenin özelliklerinden söz edilmiştir. Çocukların daire oluşturması sağlanmış, çocuklardan biri kendine söylenen cümleyi diğerinin kulağına fısıldamış, diğeri de yanındaki kulağına aynı sözü fısıldamıştır. Oyun bu şekilde, ilk olarak fısıldayan kişiye gelene kadar devam etmiştir. Daha sonra ilk cümleyi tekrar eden kişi kendine gelen cümleyi gruba söylemiş, öğretmen de öğrenciye, ilk söylediği cümle ile son gelen cümleyi karşılaştırıp doğru olup olmadığını sormuştur. Daha sonra, gruba uygulama hakkında sorular sorulup tartışılmıştır.

3. Oyun: Önce, araştırmacı çocuklara insanların duygularını nasıl anladıklarını sormuştur. İnsanları dinleyerek yüz ifadelerine, ses tonlarına ve duruşlarına bakarak duygularını anlayabileceklerini belirtmiştir. “*İnsanları dinleyerek duygularını öğrenebiliriz. Bazen insanlar neler hissettiklerini hemen söylerler, bazense insanların duygularını anlamak için çaba harcamak gerekir. Böyle durumlarda kişilerin yüz ifadelerine, duruşlarına, seslerinin tonuna bakmak gibi sözsüz mesajlarına dikkat etmek gerekir*” biçiminde açıklama yapılmış ve sessiz sinema oyunu oynanacağı bildirilmiştir.

Farklı duyguları gösteren resimli kartlar bir kutunun içine konmuştur. Araştırmacı kartlardan birini seçerek, gruba karttaki durumu ve duyguyu sözsüz davranışlarla gruba aktarmaya çalışmıştır. Çocuklar neler olduğunu ve hangi duygunun yaşadığını bulmaya, ardından sırasıyla öğretmenin gösterdiği karttaki duyguyu arkadaşlarına aynı şekilde anlatmaya çalışmışlardır. Çocukların duygularını anlatırken kullandıklarını sözsüz davranışları hakkında grup üyeleriyle konuşulmuş, insanların duygularını nasıl yansıtmaları gerektiği konusunda bilgi verilmiştir.

4. Oyun: Çocuklara, dikkat etmenin ve bir oyuna ya da etkinliğe katılmanın uygun yollarını bulmayı öğretmek için grup, halka şeklinde sıralanmıştır. Her çocuğa bir meyve ismi verilmiştir. “*Elmalar yer değiştirsin*” komutuyla başlanmış, elma ismi verilen çocukların yer değiştirmesi beklenmiştir. Oyun “*Armutlar yer değiştirsin*”, “*Muzlar yer değiştirsin*”, “*Elmalarla muzlar yer değiştirsin*” gibi komutlarla devam etmiştir. “*Meyve sepeti*” denildiğinde ise tüm öğrencilerin yer değiştirmesi beklenmiştir. Oyun “*Yaz meyveleri otursun, muzlar zıplasın, portakallar el sallasın*” gibi yönlendirmelerle çeşitlendirilerek sürdürülürken, çocukların bunu ne derecede yapabildikleri gözlemlenmiştir.

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi SPSS programı kullanılarak, bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Anket formundaki sorulara ilişkin verinin analizinde frekans ve yüzde değerler, istatistiksel testler için 0,05 alfa düzeyi kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışma grubunu özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında eğitim gören 4-6 yaş grubundaki eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar oluşturmuştur. Çocukların yaş ortalaması 4±0,3'tür.

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Program öncesinde her iki grubun ön test puanlarının ortalamaları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1'e göre, sosyalleşmenin alt maddelerinden; "iş birliği" alanında, uygulama grubunun ortalaması 1±0,76, kontrol grubunun ise 1,25±0,71 olarak bulunmuştur. Program öncesinde iş birliği alanında gruplar benzerlik göstermektedirler (t=0,683, p>0,05).

"Başkalarını dikkate alma" alanında uygulama grubunun ortalaması 1,87±0,99, kontrol grubunun ise 2±0,5 olarak bulunmuştur. Bu alanda gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (t=0,314, p>0,05).

"Başkalarının farkında olma" alanında uygulama grubunun ortalaması 3,34±0,75, kontrol grubunun ise 3±0,76 bulunmuştur. Bu alanda grupların benzerlik gösterdikleri söylenebilir. (t=1, p>0,05).

"Başkalarıyla etkileşim" alanında uygulama grubunun ortalaması 1,13±0,83, kontrol grubunun

ise 1,13±0,64 bulunmuştur. Bu alanda gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (t=0, p>0,05).

"Grup faaliyetlerine katılma" alanında uygulama grubunun ortalaması 1,13±0,64, kontrol grubunun ise 1,25±0,72 bulunmuştur. Bu alanda grupların benzerlik gösterdikleri söylenebilir. (t=0,370, p>0,05).

"Paylaşıcılık" alanında uygulama grubunun ortalaması 1,63±0,52, kontrol grubunun ise 1,73±0,46 olarak bulunmuştur. Bu alanda gruplar arası anlamlı bir farklılık yoktur (t=0,509, p>0,05).

"Sosyal olgunluk" alanında uygulama grubunun ortalaması 2,72±0,72, kontrol grubunun ise 3±0,53 bulunmuştur, bu alanda da gruplar benzerlik göstermektedirler (t=0,798, p>0,05).

Tablo 2'de kontrol ve uygulama gruplarının sosyalleşme alt maddeleri ön test puan ortalamalarının toplamlarına (sosyalleşme düzeylerine) göre karşılaştırmalı sonuçlar sunulmuştur.

Uygulama ve kontrol grupları sosyalleşme alt maddeleri ön test ortalamalarının toplamlarına (sosyalleşme düzeyi) göre; uygulama grubunun sosyalleşme ortalaması, 12,87±3,48, kontrol grubunun ise 13,88±2,69 olarak bulunmuştur. Ön test sosyalleşme düzeyleri bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık yoktur (t=0,324, p>0,05).

Tablo 3'te uygulama ve kontrol gruplarının sosyalleşme alt maddeleri son test puan ortalama-

TABLO 1: Kontrol grubu ile uygulama grubundaki çocukların annelerinin değerlendirmelerine göre, ön test puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Sosyalleşme Alt Maddeleri	Grup	N	X	SS	T	p
Başka çocuklarla iş birliği	Uygulama	7	1	0,76	0,683	0,506
	Kontrol	7	1,25	0,71		
Başka çocukları dikkate alma	Uygulama	7	1,87	0,99	0,314	0,758
	Kontrol	7	2	0,5		
Başka çocukların farkında olma	Uygulama	7	3,34	0,75	1	0,334
	Kontrol	7	3	0,76		
Başka çocuklarla etkileşim	Uygulama	7	1,13	0,83	0	1
	Kontrol	7	1,14	0,63		
Grup faaliyetlerine katılma	Uygulama	7	1,13	0,64	0,37	0,716
	Kontrol	7	1,25	0,72		
Paylaşma	Uygulama	7	1,63	0,52	0,509	0,618
	Kontrol	7	1,73	0,46		
Sosyal olgunluk	Uygulama	7	2,72	0,72	0,798	0,438
	Kontrol	7	3	0,53		

ları toplamlarına (sosyalleşme düzeyleri) göre karşılaştırmalı sonuçları sunulmuştur.

Uygulama ve kontrol grupları sosyalleşme alt maddeleri son test ortalamalarının toplamlarına göre; uygulama grubunun sosyalleşme ortalaması, 17,13±2,69, kontrol grubunun ise 15,25±2,22 olarak bulunmuştur. Son test karşılaştırması sonucunda sosyalleşme düzeyleri bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır ($t=2,370$, $p<0,05$).

Tablo 4'te uygulama grubunun sosyalleşme alt maddelerinin ön test-son test puan ortalamalarının karşılaştırmalı sonuçları sunulmuştur.

Uygulama grubunun sosyalleşme alt maddeleri ön test ve son test puanlarının ortalamalarına göre, sosyalleşmenin alt maddelerinden; "iş birliği" alanında ön test ortalaması 1±0,76, son test ortalaması ise 1,38±0,52 olarak bulunmuştur. İş birliği alanında ön test- son test karşılaştırmasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($t=2,05$, $p>0,05$).

"Başkalarını dikkate alma" alanında ön test ortalaması 1,88±0,99, son test ortalaması ise 2,25±0,71 olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=2,49$, $p>0,05$).

"Başkalarının farkında olma" alanında ön test ortalaması 3,38±0,74, son test ortalaması ise 3,75±0,46 olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşı-

laştırıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür($t=2,05$, $p>0,05$).

"Başkalarıyla etkileşim" alanında ön test ortalaması 1,13±0,83, son test ortalaması ise 2,13±0,65 olarak bulunmuştur, ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=3,74$, $p>0,05$).

"Grup faaliyetlerine katılma" alanında ön test ortalaması 1,13±0,64, son test ortalaması ise 1,63±0,52 olarak bulunmuştur, ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=5,29$, $p<0,05$).

"Paylaşıcılık" alanında ön test ortalaması 1,63±0,52, son test ortalaması ise 2,25±0,70 olarak

TABLO 2: Kontrol ve uygulama gruplarının sosyalleşme alt maddeleri ön test puan ortalamalarının toplamlarına (sosyalleşme düzeyleri) göre karşılaştırılması.

Grup	N	X	SS	T	p
Uygulama	7	12,87	3,48	0,324	0,75
Kontrol	7	13,88	2,69		

TABLO 3: Uygulama ve kontrol gruplarının sosyalleşme alt maddeleri son test puan ortalamaları toplamlarına (sosyalleşme düzeyleri) göre karşılaştırılması.

Grup	N	X	SS	T	p
Uygulama	7	17,13	2,69	2,370	*0,033
Kontrol	7	15,25	2,22		

* $p<0,05$.

TABLO 4: Uygulama grubunun sosyalleşme alt maddelerinin ön test- son test puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Sosyalleşme Alt Maddeleri	Grup	N	X	SS	T	p
Başka çocuklarla iş birliği	Öntest	7	1	0,76	2,05	0,08
	Sontest	7	1,38	0,52		
Başka çocukları dikkate alma	Öntest	7	1,88	0,99	2,49	0,08
	Sontest	7	2,25	0,71		
Başka çocukların farkında olma	Öntest	7	3,38	0,74	2,05	0,08
	Sontest	7	3,75	0,46		
Başka çocuklarla etkileşim	Öntest	7	1,13	0,83	3,74	*0,007
	Sontest	7	2,13	0,65		
Grup faaliyetlerine katılma	Öntest	7	2,13	0,64	5,29	*0,001
	Sontest	7	1,63	0,52		
Paylaşma	Öntest	7	1,63	0,52	2,37	*0,049
	Sontest	7	2,25	0,70		
Sosyal olgunluk	Öntest	7	2,75	0,71	1,87	0,104
	Sontest	7	3,23	0,71		

* $p<0,05$.

bulunmuştur, ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=2,37$, $p<0,05$).

“*Sosyal olgunluk*” alanında ön test ortalaması $2,75\pm0,71$, son test ortalaması ise $3,23\pm0,71$ olarak bulunmuştur, ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=1,87$, $p>0,05$).

TARTIŞMA

Bu araştırmada, okul öncesi dönemdeki eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyal gelişimlerinin artırılmasında oyun etkinliklerinin rolü araştırılmış, uygulamanın anne-babaların tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Bu sonuç, literatür bulgularıyla uyum göstermektedir.^{2,3,5,9,15,17,21}

Uygulama ve kontrol gruplarının ön test puan ortalamaları değerlendirildiğinde, sosyalleşmenin tüm alt maddeleri bakımından benzerlik gösterdiği belirlenmiştir (Tablo 1). Sosyalleşme alt maddelerinin toplamı (sosyalleşme düzeyi) bakımından değerlendirildiğinde, başlangıçta uygulama grubunun sosyalleşme düzeyi ortalaması $12,88\pm3,48$, kontrol grubunun ise $13,88\pm2,62$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($t=-0,325$, $p>0,05$). Başka bir deyişle her iki grubun sosyalleşme düzeyleri birbirine yakındır (Tablo 2). Bu durum program sonunda bağımsız değişkenin etkililiğinin, sağlıklı olarak değerlendirilmesi bakımından önemlidir.

Bu çalışma, oyun etkinliklerinin eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerine oyun etkinliklerinin etkili olup olmadığını ve eğer etkili ise bu etkinin sosyalleşmenin hangi boyutlarında gerçekleştiğini belirlemektir. Araştırma bulguları doğrultusunda; uygulanan oyun programı, zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerine olumlu etki sağlamıştır. Bu etkinin, özellikle başkalarıyla etkileşim, grup faaliyetlerine katılma ve paylaşımcılık alanlarında anlamlı bir gelişime neden olduğu belirlenmiştir.

Oyunun zihinsel engelli çocukların genel gelişimleri üzerindeki etkilerine yönelik birçok araştırma yapılmıştır; bunlardan bir kısmının sosyalleşme ile ilgili olarak bazılarının sonuçları değeri-

lendirilmiştir. Gençöz, zihinsel engelli çocuklarda oyun ile basketbol eğitiminin davranış gelişimine etkileri konulu çalışmasında, bu çocukların aile içi ve sınıf davranışlarında olumlu değişiklikler olduğunu belirlemiştir.²⁰ Ayrıca, eğitilebilir 19 zihinsel engelli çocuk üzerinde yedi hafta boyunca Özel Olimpiyat Organizasyonu basketbol antrenmanının etkilerini incelemiş, çocukların hem evde hem de okulda uyum bozukluklarında azalma olduğunu ortaya koymuştur.

McMahon, yaptığı araştırmada bazı oyun temelli etkinliklerin engelli bireylerde çevreyle ve toplumla bütünleşme, arkadaşlık kurabilme ve sosyal kabulü sağlama bakımından önemini ortaya koymuştur.⁶

Kielhofner ve Miyake, zihinsel engelli bireylere çeşitli oyunlar oynatarak yaşam savaşmaları için gösterdikleri davranışları incelemiş; oyunlarla motor davranışlarında, bilişsel yeteneklerinde, dikkat, kendine güven ve sosyal ilişkilerinde anlamlı bir artış belirlemiştir.^{12,22}

Carlos Albizu Üniversitesinden Castellanos (2002), ilkokul çocuklarının özsaygı, kendi kendine yetme, sosyal davranışlarının gelişimi ile Montessori eğitim modelinin bu davranışlar üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada bir kontrol grubu, bir de deney grubu oluşturulmuştur. Kontrol grubu geleneksel bir okulun 2. ve 6. sınıfındaki öğrencilerden, deney grubu ise Montessori okulun 2. ve 6. sınıfındaki öğrencilerden rastgele seçilmiştir. Araştırmada çocuklara WSDQ sorgulaması yapılmış ve fiziksel sözel girişkenlik ölçeği ile sosyal davranış ölçeği uygulanmıştır. Ayrıca çocukların akademik başarıları, kendi kendine öğrenme kapasiteleri ve sosyal davranışları incelenmiştir. Karşılaştırmalar sonucu iki okul arasında belirgin farklılıklar ortaya çıkmıştır. Montessori öğrencilerinde fiziksel ve sözel saldırganlık, geleneksel okul öğrencilerinden daha düşük seviyede tespit edilmiştir. Montessori öğrencileri çalışma yeteneklerini yüksek bir oranda geliştirmiştir. Montessori öğrencileri arkadaşlık kurma ve devam ettirme yeteneklerini anlamlı ölçüde geliştirmiş, geleneksel programa dahil öğrenciler derste negatif olarak değerlendirilmiştir. Montessori öğrencilerinde işbirliği, kendi kendine

öğrenme, öz yarar ve akademik başarılar konusunda pozitif bir ilişki bulunmuş, geleneksel eğitim programına devam eden öğrencilerde ise bu özellikler düşük seviyelerde çıkmıştır.²³

Biçer ve ark. yaptıkları çalışmada, egzersizlerin zihinsel engelli çocukların grup faaliyetlerine katılma açısından becerilerine olumlu etkisini saptamışlardır.²⁴ Araştırmaya dokuz kız ve 17 erkek zihinsel engelli çocuk katılmış, oyun ve egzersiz hareketleri ön test programı içinde uygulanmıştır. Daha sonra üç aylık bir egzersiz programı izlenerek aradaki farkı bulmak için son test ölçümleri yapılmıştır. Çalışma sonunda egzersizlerin ve oyunların grup faaliyetlerine katılma performanslarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Çalışmamızdaki ortalamalar arasındaki anlamlı farkın ($t=5,29$, $p<0,05$) sonucuyla bu çalışmadaki sonuçlar benzerlik göstermektedir.²⁴

Metin ve ark. okul öncesi dönemde bulunan, ayrıca dört-dokuz yaş grubundaki zihinsel engelli çocukların oynadıkları oyun tiplerini incelemişler, her iki gruptaki çocukların tercih ettikleri alanlarda en yoğun olarak “kooperatif oyun” oynadıklarını (4-6 yaş kız %34, erkek %65, 7-9 yaş kız %6, erkek %59); en az tercih edilen oyun tipinin ise “izole oyun” olduğunu belirlemişlerdir. 7-9 yaş grubunda en az tercih edilen oyun tipinin ise “paralel oyun” olduğunu (7-9 yaş grubu kız %10,95, erkek %11,49) ortaya koymuşlardır.^{25,26}

Çalışma grubumuz kapsamında özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında eğitim gören 4-6 yaş grubundaki eğitilebilir zihin engelli çocuklarla sınırlandırılan araştırma bulgularının ve literatür doğrultusunda yapılan değerlendirmelerin karşılaştırılması sonucunda, yapılandırılmış oyun etkinliklerinin, engelli çocukların sosyal gelişimini artırdığı ve ebeveynlerin tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

SONUÇ

Yapılandırılmış oyun etkinliklerinin, okul öncesi dönemde eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşme durumlarını, ne düzeyde etkilediğini belirlemek amacı ile yapılan çalışmada grupların ön test ve son test puanlarından elde edilen veriler istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. İki ortalama arasındaki farkın önemlilik testine (t testi) başvurulmuş değerlerin tablolarla ifade edilmesi sonucunda, etkinliklerin engelli çocukların sosyal gelişimini artırdığı ve anne- babaların tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Anne-babaların değerlendirmelerinde engellilerle etkileşim kurma, film izleme, çalışma gruplarının oluşturulması, engelli konukların katılımıyla toplantılar düzenlenmesi, rol oynama ve empati kurma gibi tekniklerin de kullanılmasının önemli olduğu dile getirilmiştir. Bu durumda sadece oyun etkinliklerinin düzenlendiği bir programa, sözü edilen etkinliklerin de eklenerek yeni bir program oluşturulmasında yarar vardır.

Çalışmamızda araştırma grubu Karaman’da bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde okul öncesi dönemdeki eğitilebilir zihin engelli çocuklar ve anneleri ile sınırlı kalmıştır. Bu nedenle, araştırma bulgularının bu sınırlılık dikkate alınarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Teşekkür

Araştırmanın yapılmasında uygun ortam hazırlayan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin değerli personeline, araştırmamızın uyum içinde gerçekleşmesine önemli katkılar sağlayan anne- babalara ve araştırmamızda yapılan tüm etkinliklere katılıp neşeli, sempatik davranışlarıyla araştırmayı keyifli hale getiren çocuklara teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Oğuzkan Ş, Oral G. [Early Childhood Education]. Erken Çocukluk Eğitimi. 1. Baskı. Ankara: A.Ü. Eğitim Fak Yayınları; 1995. p.21-47.
2. Bıyıklı L. [Difficulties in the education of children with intellectual disabilities in our country]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1988;2(1):1-2.
3. Ataman A. [Teacher training in education of faculty and total quality management in education]. Yeni Türkiye Eğitim Özel Sayısı 1996;3(1):382-9.
4. Gottman J, Gonso J, Rasmussen B. Social interaction, social competence, and friendship in children. Child Dev 1975;46(3):709-18.
5. MEGEP. [Education-game training in special education, Ministry of Education MEGEP leaflet]. Özel eğitimde eğitsel oyun öğretimi. Milli Eğitim Bakanlığı MEGEP broşürü. Ankara: MEB Talim Terbiye Dairesi; 2007. p. 6-28.
6. McMahon DJ. Social acceptance of children with developmental handicaps in integrated daycamps. Developmental Handicaps. 2nd ed. Toronto: University of Toronto (Canada); 1998. p.27-185.
7. Oktay A. [The Magic Years of Life: Preschool Period]. Yaşamda Büyülü Yıllar: Okulöncesi Dönem. 2.Böl. 1. Baskı. İstanbul: Eğitim Yayınları; 2000. p.14-39.
8. Caro P, Derevensky JL. Family-focused intervention model: implementation and research findings. Topics in Early Childhood Special Education 1991;11(3):66-80.
9. Ogilvy CM. Social skills training with children and adolescents: a review of the evidence on effectiveness. Educational Psychology 1994; 14(1):73-83.
10. Azaula M, Msall ME, Buck G, Tremont MR, Wilczenski F, Rogers BT. Measuring functional status and family support in older school-aged children with cerebral palsy: comparison of three instruments. Arch Phys Med Rehabil 2000;81(3):307-11.
11. Akar T, Değirmenci B, Demirel B. [Unbeachtet child neglect area: special education in disabled children]. Türkiye Klinikleri J Foren Med 2011;8(2):66-71.
12. Kielhofner G, Miyake S. The therapeutic use of games with mentally retarded adults. Am Occup Ther 1981;35(6):375-82.
13. Elliott SN, Gresham FM. Social skills interventions for children. Behavior Modification 1987;17(3):287-313.
14. McClelland M, Morrison FJ, Holmes D. Children at risk for early academic problems: the role of learning-related social skills. Early Childhood Research Quarterly 2000;15(3): 307-29.
15. Demir A. [Education of mental disabilities]. Zihinsel Engellilerin Eğitimi. Barut Y, editör. 3. Bölüm. 6. Baskı. İzmir: Kültür Dağıtım Gelişim Kitapları; 2011. p.6-62.
16. Orel A, Zere Z, Töret G. [Classroom teachers' attitudes study at integrating]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2004; 5(1):23-33.
17. Ulutaşdemir N. [Training program of children with learning disabilities]. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2007;2(5):6-9.
18. Epir S. [AAMD adaptive behavior scala for primary school of children (1974 revision) Türkçe Adaptation Handbook]. İlköğretim çocukları için uyumsal davranış ölçeği-AAMD (1974 revizyonu). Türkçe Uyum El Kitabı. 1. Böl. Ankara: MEB Talim Terbiye Dairesi; 1976. p.21-59.
19. Gresham FR, Elliot SN. Manual circle pines. Social Skills Rating System. Toronto: MN American Guidance Service; 1990. p.18-47.
20. Gençöz F. The effects of basketball training on the maladaptive behaviors of trainable mentally retarded children. Res Dev Disabil 1997;18(1):1-10.
21. Milli Eğitim Bakanlığı. [Training program of children with learning disabilities in elementary school] İlköğretim okullarında öğrenim yetersizliği olan çocukların eğitim programı. 2. Bölüm. Ankara: Milli Eğitim Basımevi; 2001. p.29-38.
22. Walker HM, Colvin G, Ramsey E. Antisocial Behavior in School; Strategies and Best Practices. 2nd section. 1st ed. Illinois: Brooks/Cole Publishing Company; 1995. p.38-91.
23. Morra M. The Montessori Method in the light of contemporary views of learning and motivation. Psychology in the Schools 1967;4(1):48-53.
24. Biçer Y, Savucu Y, Kutlu M, Kaldırım M, Pala R. [Power and strength exercises, skills and capabilities of mentally retarded children and the effect of moving]. Doğu Anadolu Araştırmaları 2004;3(1):173-9.
25. Metin N, Şahin S, Şanlı E. [Pre-primary level and four-nine age group of children with mental disabilities to play their preferred game types of games, and examination of the corners]. Özel Eğitim Dergisi 1999;2(3):14-24.
26. Lu Min. An exploring analysis of knowledge base for Montessori English teachers. Studies in Preschool Education 2009;2(3):27-31.